

PRÁVO U AZTÉKOV

JUDR. PETER VYŠNÝ, PHD.
TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA DEJÍN PRÁVA

Abstrakt

O aztéckom práve je možné hovoriť ako o práve vo vlastnom zmysle. Právo-tvorba bola u Aztékov (zrejme z väčšej časti) skôr inkorporáciou právnej tradície ako vytváraním nových právnych úprav. Formálnymi prameňmi aztéckeho práva boli: právna obyčaj, právny predpis, koncepcia „rozumného muža“ a súdny precedens. Efektivita pôsobenia práva v aztéckej spoločnosti bola vysoká. Právo malo v očiach Aztékov sakrálny charakter, prispievalo k všeobecnému dobru a bolo považované za neúprosnú a nebezpečnú silu. Obyvateľstvo s ním bolo dobre oboznámené a rešpektovalo ho. Existovali určité ideové koncepcie a všeobecné vzory (ideály) správania (etické normy), ktoré sa premietali do obsahu pozitívneho práva.

VYŠNÝ, Peter. Právo u Aztékov. In *HISTORIA ET THEORIA IURIS*, roč. 3, 2011, č. 6, s. 58-72.

Úvod

Pojem Aztékovia sa používa vo viacerých významoch. Predovšetkým ním možno označiť obyvateľov mestských štátov *Tenochtitlan*, *Tezcoco* a *Tlaco-pan*, ktoré od 30. rokov 15. stor. po Kr. vytvárali v strednom a čiastočne aj južnom Mexiku *Aztécku ríšu* a spoločne jej vládli.¹ Nezriedka sa však výrazom Aztékovia označujú iba obyvatelia Tenochtitlanu, ktorý v priebehu druhej polovice 15. stor. nadobudol postavenie hlavného mocenského centra (metropoly) Aztéckej ríše.

Poznatky o Aztékoch, ktoré v posledných dekádach prinieslo medzinárodné bádanie, sú rozsiahle. Akosi stranou záujmu bádateľov však zostalo *aztécke právo*. Vedeckých prác, ktoré sa ním *systematicky* zaoberajú, je málo.

¹ Z kultúromohistorického a jazykového hľadiska patrili Aztékovia k *Nahuom* (*nahuas*). Nahuami boli už *Toltékovia*, ktorých ríša v strednom Mexiku zanikla niekedy v 12. stor. V období nasledujúcom po jej zániku (tzv. *neskoršie postklasické obdobie*; cca 1200 – 1521) možno výrazom Nahuovia súhrnne označiť väčšinu spoločenstiev obývajúcich stredné Mexiko. Tieto spoločenstvá nepredstavovali ani etnický, ani politicky jednotný celok. Predstavovali však určitú kultúrnu jednotu danú tým, že mali podobnú hmotnú a duchovnú kultúru, hovorili tým istým jazykom *nahuatl* a žili v obdobných formách sociálno-politickej organizácie, ktorej základnou jednotkou bol tzv. *altepetl*, t.j. mestský štát.

Viacere z nich, navyše, približujú úpravy aztéckeho práva *pozitivisticky* bez toho, že by ich aj dostatočne *kontextualizovali*, t.j. že by hľadali *autentické* ideové a materiálne (sociálne, ekonomické, politické) základy a kontexty aztéckeho práva. Ďalším problémom je používanie termínov a interpretačných schém *cudzích* aztéckemu prostrediu.

Cieľom tejto štúdie je pojednať o aztéckom práve vo všeobecnej rovine. Prostriedkom na dosiahnutie cieľa bude riešenie nasledovných výskumných otázok: *Je možné hovoriť o existencii práva ako takého u Aztékov? Ako možno aztécke právo vymedziť z geografického a chronologického hľadiska? Ako bolo aztécke právo kreované a aké malo pramene? Ako pôsobilo právo v aztéckej spoločnosti a bolo toto pôsobenie efektívne? Ako Aztékovia nazerali na právo?*

Teoreticko-metodologické otázky spojené s aztéckym právom

Aztécka spoločnosť je od Slovenska či Európy vzdialená nielen v chronologickom a geografickom zmysle, ale aj – a to predovšetkým – v zmysle kultúrnom. Jej objektívne skúmanie si preto vyžaduje zohľadnenie „perspektívy domorodca“, čiže autentického pohľadu Aztékov na ich societu, štát, právo atď. V kultúrnej a sociálnej antropológii je takýto prístup súčasťou metodiky *etic/emic approach*, ktorá sa (aj keď nie pod týmto označením) využíva aj v histórii. Pod *etic approach* sa rozumie interpretácia skúmanej cudzej kultúry v pojmoch vlastných kultúre bádateľa a v nej dobre zrozumiteľných, pod *emic approach* zasa interpretácia cudzej kultúry v pojmoch vlastných a dobre zrozumiteľných príslušníkom skúmanej cudzej kultúry.²

Metodika *emic/etic approach* umožňuje určité prekonanie tzv. *etnocentrizmu* (resp. *europocentrizmu*) bádateľa. Na druhej strane však nevedie k dostatočne koherentnej interpretácii skúmanej cudzej kultúry, keďže jej konzekventné použitie produkuje *dualistický* obraz skúmanej kultúry. Tento problém sa často rieši tak, že sa kultúra síce skúma na základe *emic approach*, ale jej konečná interpretácia je založená na *etic approach*, t.j. na prostriedkoch *západných* spoločenských vied, keďže iba takejto interpretácii sa konvenčne priznáva skutočne vedecký charakter (naproti tomu interpretácie založené na *emic approach* sa považujú za „naivné“ či „ľudové“, resp. nevedecké), aj keď sa tým vlastne vyvoláva nesprávne zdanie kvázi celosvetovej použiteľnosti západných interpretačných schém. Iným riešením tohto problému, inšpirovaným porovnávaním kultúr, je používanie abstraktných *meta-konceptov* ako akýchsi *medzikultúrnych „spoločných menovateľov“* (*tertia*

² FIKENTSCHER, W. *Law and Anthropology. Outlines, Issues, and Suggestions*. München : Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften 2009. Chapter 6 : Analyses in cultural anthropology. HARRIS, M. History and Significance of the Emic/Etic Distinction. In *Annual Review of Anthropology* 5, 1976, s. 329-350.

comparationis). Metakoncepty sú *kultúrne neutrálne*: nie sú špecifické iba pre kultúru bádateľa alebo iba pre kultúru skúmanú bádateľom, ale nimi možno pomenovať – na vyššom stupni *zovšeobecnenia* – konkrétne javy vyskytujúce sa v oboch týchto kultúrach.³

Použitie toho istého metakonceptu na označenie javov vyskytujúcich sa v dvoch, príp. viacerých kultúrach pritom dokladá iba ich relatívnu podobnosť. Preto použitie metakonceptu „právo“ na označenie aztéckych pravidiel správania nemožno chápať ako konštatovanie *totožnosti* práva Aztékov a práva povedzme západnej civilizácie, keďže nejde o normatívne systémy toho istého druhu. Ako uvádza F. de Trazegnies Granda⁴, zásadný rozdiel medzi prevažne obyčajovým (nepísaným) právom predkolumbovských amerických kultúr a prevažne písaným (zákonným) právom krajín západnej civilizácie nespočíva v ich odlišnej forme, ale v tom, že ide o právne systémy dvoch výrazne rozdielnych historických prostredí, ktoré sú normatívnym výrazom značne odlišných sociálnych podmienok a javov či verejných a súkromných vzťahov, pri ktorých tak možno rozpoznať rozdielne príčiny, ciele, princípy i obsahy právnej regulácie, v dôsledku čoho týmto systémom chýba, povedané obrazne, rovnaký „duch“.

Je napriek uvedenému prípustné označiť tým istým metakonceptom „právo“ tak západné, ako aj aztécke pravidlá správania? V nadväznosti na Wittgensteinovu predstavu o „rodinných podobnostiach“ (*family resemblances*), ktorú R. Needham rozpracoval vo svojej koncepcii tzv. *polytetických klasifikácií*,⁵ môže byť odpoveď na túto otázku kladná. Uvedená koncepcia totiž umožňuje zaradiť rôzne sociálne a kultúrne javy do určitých klasifikačných (typologických) tried – v našom prípade do triedy „právo“ – nie však na základe toho, že by *všetky* javy patriace do danej triedy mali spoločnú nejakú vlastnosť (alebo súbor vlastností), čo reálne ani nie je možné, ale podľa nasledovných princípov polytetetickej klasifikácie:⁶

1. Každý prvok polytetetickej triedy má súbor vlastností z určitého väčšieho počtu daného súboru vlastností.
2. Každú jednotlivú vlastnosť z tohto väčšieho súboru má veľký počet týchto prvkov.
3. Nijakú jednotlivú vlastnosť alebo určitý súbor vlastností nemajú všetky prvky tvoriace triedu.

³ FIKENTSCHER, W. Law and Anthropology. Chapter 6 : Analyses in cultural anthropology.

⁴ TRAZEGNIES GRANDA, F. de. El Derecho prehispánico. Una aproximación al estudio de la Historia del Derecho en las culturas sin Derecho. In *Revista de Historia del Derecho* (Buenos Aires) 2002, s. 309.

⁵ KANOVSKÝ, M. *Kultúrna a sociálna antropológia*. Osobnosti a teórie. Bratislava : Chronos, s. 233-238.

⁶ KANOVSKÝ, M. *Kultúrna a sociálna antropológia*, s. 236.

Formy (formálne pramene) aztéckeho práva, procesy jeho kreácie a realizácie, ako aj jeho konkrétne inštitúcie je možné *do určitej miery* interpretovať prostriedkami *západných* právnych vied,⁷ osobitne rímskeho práva.⁸ Na aztécke právo *ako také* sa však cez prizmu západných právnych vied adekvátne nazerať nedá. Tieto vedy totiž nedospeli k *univerzálnej*, t.j. *kultúrne neutrálnej* definícii práva, ktorá by umožnila hovoriť aj o *nezápadných* právach ako o „skutočných právach“. Napr. podľa teórie H. L. A. Harta by aztécke právo nebolo „skutočným právom“, keďže tzv. *rule of recognition* nemala u Aztékov písomnú formu, čo v čase platnosti aztéckeho práva neumožňovalo jednoznačne určiť, ktoré spomedzi rôznych aztéckych noriem boli všeobecne záväznými a v tomto zmysle „skutočnými“ právnymi normami.⁹ Táto teória vlastne neguje existenciu „skutočného práva“ v orálnych kultúrach, ale aj v literárnych kultúrach, v ktorých neprišlo k rozsiahlejšiemu spísaniu práva, čo však vo svetle výskumov právnych historikov a právnych antropológov neobstojí. Aztécke právo by nebolo „skutočným právom“ ani podľa ďalšej západnej teórie, ktorá právo chápe ako *autopoietický* systém.¹⁰ Jeho normy do značnej miery neboli zreteľne oddelené od noriem iných normatívnych systémov aztéckej spoločnosti (najmä od morálnych a náboženských noriem) ani od nich nezávisle realizované. Napr. ani právna norma, ktorá dovoľovala rozvod manželstva aj napriek tomu, že sa priečil norme morálnej, nie je v priamom rozpore s týmto tvrdením: aztécky súd sa totiž *ex officio* usiloval rozvodu zabrániť, a ak už k nemu muselo dôjsť, vyhýbal sa jeho výslovnému schváleniu,¹¹ t.j. súd sa riadil morálnou/nezáväznou normou, ako keby išlo o normu právnú/záväznú.

⁷ Západnými právnymi vedami tu zjednodušene rozumiem niektoré právne teórie, ktoré sa rozvinuli v prostredí európskeho kontinentálneho alebo anglo-amerického právneho systému.

⁸ Priekopníckou nazerania na aztécke (súkromné) právo prostredníctvom teórie a terminológie rímskeho práva pri súčasnom zohľadnení ideových, kultúrnych a sociálnych špecifik aztéckeho prostredia je mexická právna romanistka a znalkyňa práv pôvodných obyvateľov stredného Mexika M. Gayosso y Navarrette. Táto bádatelka napr. ukázala, že dichotómia človek-osoba, ktorá bola rozpracovaná tak v antickej a neskoršej západnej, ako aj v aztéckej filozofii, sa do oblasti práva/právneho myslenia u Rimanov aj Aztékov premietla v podstate rovnako: pre Rimanov aj Aztékov bol osobou človek z hľadiska svojho právneho statusu, resp. statusov, pričom rímske aj aztécke právo mu poskytovalo určitú ochranu a výhody už v prenatálnom stave. K tomu pozri: GAYOSSO Y NAVARRETTE, M. *Persona: naturaleza original del concepto en los derechos romano y náhuatl*. Xalapa: Universidad Veracruzana 1992, passim.

⁹ CRUZ BARNEY, O. *Historia del derecho en México*. México : Oxford University Press 2006, s. xxiv-xxv.

¹⁰ PŘIBÁŇ, J. *Sociologie práva*. Praha : Sociologické nakladatelství 2001, s. 131-143.

¹¹ VYŠNÝ, P. Aztécke rodinné právo. In *Historia et theoria iuris* 2, 2009, s. 72-73.

To, že aztécke právo (v niektorých ohľadoch) nezodpovedá konvenčnému chápaniu práva západnými právnymi vedami, však neznamená, že by nebolo „skutočným právom“, ale iba toľko, že nie je právom v súčasnom západnom zmysle. Na druhej strane, aztécke právo sa vyznačuje určitými znakmi, ktorými sa vyznačuje aj právo západnej civilizácie a ktoré sú – aspoň z hľadiska právnej antropológie – podstatnými znakmi prakticky *akéhokoľvek* práva. Takýmito *medzikultúrnymi* črtami práva sú podľa W. Fikentschera:¹² preskriptívny charakter práva – právo nevyjadruje *to, čo je* v sociálnej realite, ale ustanovuje *to, čo má byť* v sociálnej realite, t.j. právo má meniť sociálnu realitu; to, čo podľa práva má byť, je autorizovaným a sankcionovaným výsledkom metodologickej aplikácie hodnôt v určitom (sociálnom) systéme a v určitom čase. Preskriptívnosť, autorizovanosť a sankcionovanosť vyjadrujú, *čo je právo*. To, čo podľa práva má byť, implikuje *spravodlivosť*, ktorá je zamýšľaným účelom práva. Hodnoty, metóda ich aplikácie, systém a čas majú – ako *prvky súvisiace so vznikom práva* – v rôznych právnych kultúrach rôzny význam (pre existenciu a charakter ich práva).

Všeobecná charakteristika aztéckeho práva

Pramene neumožňujú hovoriť o jednotnom práve Mexického údolia, príp. celého stredného Mexika. Pramene však neumožňujú tvrdiť ani o to, že by sa jednotlivé mestské štáty tohto priestoru spravovali zásadne odlišnými práva-
mi. Určitá podobnosť práv týchto štátov súvisela s ich historickými interak-
ciami a spoločnou kultúrnou bázou. Jej súčasťou bolo v aztéckej dobe znač-
nej prestíži sa tešiacie *toltéctvo* (*toltecayotl*), t.j. ideové, kultúrne a politické
dedičstvo v 12. stor. zaniknutej predaztéckej civilizácie *Toltékov*. Aztékovia
ho intencionálne oživovali (napr. aj umiestňovaním predmetov toltéckej pro-
venienencie na verejné miesta v Tenochtitlane či imitáciou toltéckych archi-
tektónických a umeleckých štýlov), a to najmä z dôvodu, že legitimita moci
aztéckych panovníkov – *tlatoque* (sg. *tlatoani*) bola odvodená od legitimacy
moci toltéckych vládcov, za ktorých potomkov a nástupcov (hoci z genealo-
gického hľadiska veľmi vzdialených) sa vládovia Tenochtitlanu (ale aj ďal-
ších mestských štátov Mexického údolia) považovali.¹³ Zdá sa, že toltéctvo
zahŕňalo aj akúsi *eticko-právnu tradíciu*, porovnateľnú povedzme s rímskymi

¹² FIKENTSCHER, W. Law and Anthropology, s. 66-69.

¹³ LÓPEZ LUJÁN, L. – LÓPEZ AUSTIN, A. Los mexicas en Tula y Tula en Méxi-
co-Tenochtitlan. In *Estudios de Cultura Náhuatl* 38, 2007, s. 34-83. MATOS
MOCTEZUMA, E. *Tenochtitlan*. México: El Colegio de México. Fondo de Cultu-
ra Económica 2010, s. 20-24. SMITH, M. E. *The Aztecs*. Cambridge : Blackwell
Publishers Inc. 1996, s. 42.

mores maiorum. Nazývala sa *tlamanitiliztli*, čo možno voľne preložiť ako *starobyľný spôsob života*.¹⁴

Vzhľadom na uvedené sa vynára otázka, čo sa v tejto štúdii vlastne rozumie aztéckym právom z geografického/topografického hľadiska. Bude sa ním rozumieť *právo Tenochtitlanu* a *právo Tezcoka*. Neprikláňam sa k J. A. Offnerovi, ktorý predstavil právo Tezcoka ako v prevažnej miere originálny právny systém,¹⁵ ale k názoru, že toto právo sa v značnom rozsahu podobalo na právo Tenochtitlanu,¹⁶ hoci určité rozdiely medzi oboma právami nepochybne existovali. V literatúre sa tiež často zdôrazňuje, že právna kultúra Tezcoka bola vyspelejšia ako právna kultúra Tenochtitlanu, čo však nemuselo platiť v každom ohľade.

Existovali aj právne regulácie, ktoré sa uplatňovali v Tenochtitlane, ale nie aj v Tezcoku, a *vice versa*. Aby boli komplikácie ešte väčšie, presná lokalizácia určitých ideových koncepcií spojených s aztéckym právom, právnej terminológie obsiahnutej v aztéckom jazyku *nahuatl*, ako aj niektorých právnych regulácií nie je možná. Tieto elementy boli pravdepodobne súčasťou spoločného základu práv Tenochtitlanu, Tezcoka, ako aj ďalších mestských štátov Mexického údolia/stredného Mexika.

Pokiaľ ide o chronologický rámec aztéckeho práva, možno konštatovať, že pramene v určitom rozsahu umožňujú rekonštruovať právny vývoj tak Tenochtitlanu, ako aj Tezcoka. O právnom vývoji Tezcoka však informujú vo väčšom rozsahu a podrobnejšie ako o právnom vývoji Tenochtitlanu. Ako vyčerpávajúco ukázal J. A. Offner,¹⁷ všetci tlatoque Tezcoka sa zaoberali záležitosťami spojenými s právom (tvorili, rozvíjali či reformovali právo, aplikovali ho pri riešení konkrétnych prípadov a pod.). Za vlády *Nezahualcoyotla* (1433 – 1472) a jeho syna *Nezahualpilliho* (1472 – 1515) dosiahla právna kultúra Tezcoka vrchol svojho rozvoja.

Podľa jedného prameňa¹⁸ sa zdá, že právne dejiny Tenochtitlanu by bolo možné zhruba rozdeliť na dve obdobia. *Prvé obdobie* predstavuje vláda prvých troch tlatoque (70. roky 14. stor. až 20. roky 15. stor.). Prameň opisuje 9 konkrétnych trestnoprávných prípadov, ktoré sa v Tenochtitlane v tomto ob-

¹⁴ LEÓN PORTILLA, M. *La filosofía náhuatl estudiada en sus fuentes*. México : UNAM 1993, s. 234. LEÓN PORTILLA, M. *Toltecáyotl. Aspectos de la cultura náhuatl*. México : Fondo de Cultura Económica 2003, s. 317-318.

¹⁵ OFFNER, J. A. *Law and Politics in Aztec Texcoco*. Cambridge : Cambridge University Press 1983.

¹⁶ LEE, J. Reexamining Nezahualcōyotl's Texcoco: Politics, Conquests, and Law. In *Estudios de Cultura Náhuatl* 37, 2006, s. 246-251. LÓPEZ AUSTIN, A. *La Constitución Real de México Tenochtitlan*. México : UNAM 1961, s. 82.

¹⁷ OFFNER, J. A. *Law and Politics in Aztec Texcoco*, s. 47-86, 241-242.

¹⁸ Historia de los mexicanos por sus pinturas. In *Las literaturas indígenas*. México : Promexa 1985, s. 713-716.

dobí riešili. Podstatné je to, že ani pri jednom prípade neuvádza, že by sa riešil na základe právnych regulácií vydaných prvými troma tlatoque. Z toho možno usúdiť, že prípady sa riešili podľa obyčajového práva. Tu však treba zdôrazniť, že obyčajové právo *stricto sensu* nebolo aztécke, ale vzniklo ešte v predaztéckom období, pričom Aztékovia ho po príchode do Mexického údolia prevzali (podobne ako iné prvky jeho kultúry). Svedčí o tom napr. skutočnosť, že prví traja tlatoque Tenochtitlanu riešili spomenuté prípady v spolupráci s vládcami miest *Azcapotzalco* a *Coatlinchan*,¹⁹ t.j. podľa práva týchto miest, ktoré muselo pochádzať ešte z predaztéckych čias, keďže obe mestá existovali dávno pred založením Tenochtitlanu okolo r. 1325. Z toho tiež vyplýva, že prví traja tlatoque Tenochtitlanu nemohli samostatne vykonávať súdnu právomoc (aspoň pokiaľ išlo o závažné – trestné prípady), čo plne korešponduje s ich vtedajšou pozíciou nesuverénnych vládcov (od svojho založenia až do záveru 20. rokov 15. stor. bol Tenochtitlan pod nadvládou *Tepanekov*, významného centrálnomexického etnika, ktorých mocenské stredisko – altepetl *Azcapotzalco* po r. 1370 postupne ovládlo prakticky celé Mexické údolie).

Na druhej strane, je pravdepodobné, že existovali aj pôvodné aztécke právne obyčaje, ktoré sa mohli uplatňovať aj po predpokladanej recepcii predaztéckeho práva. Prameňom aztéckeho práva mohli byť už v prvom období právnych dejín Tenochtitlanu aj výsledky zákonodarnej činnosti jeho tlatoque, aj keď pramene o nich neposkytujú prakticky žiadne údaje; vlastne iba Durán uvádza, že tlatoani *Huitzilihuitl* (vládol 1397 – 1417) vydal zákony upravujúce náboženské záležitosti.²⁰

Druhé obdobie právnych dejín Tenochtitlanu sa začalo vládou *Itzcoatla* (1427 – 1440) a trvalo až do *conquisty*.²¹ Z prameňa, ktorý som začal rozoberať vyššie, je evidentné, že v tomto období sa právo Tenochtitlanu muselo výrazne rozvinúť.

Podrobné poznanie vývoja aztéckeho práva pramene neumožňujú. Vznik, príp. zmeny väčšiny právnych regulácií možno datovať iba relatívne. To platí nielen o normách obyčajového práva, ale aj o normách, ktoré majú známeho autora – niektorého z tlatoque Tenochtitlanu alebo Tezcoka. Zdá sa totiž, že legislatívna činnosť tlatoque v rozsahu, ktorý nemožno presne určiť (bol však zrejme značný), nemala charakter vytvárania nových právnych noriem. Skôr

¹⁹ Historia de los mexicanos por sus pinturas, s. 713-714.

²⁰ DURÁN, D. *Historia de las Indias de Nueva España e Islas de Tierra Firme*, I. México: Consejo Nacional para la Cultura y las Artes 2002, s. 111.

²¹ Španielskym výrazom „conquista“ sa tu označuje dobytie Aztéckej ríše Španielmi v rokoch 1519 až 1521.

išlo o „konzervovanie“ starších právnych noriem,²² či už noriem obyčajového práva alebo noriem vydaných skôr vládnucimi tlatoque. Toto „konzervovanie“ mohlo spočívať v systematizácii, písomnej fixácii a štátnomocenskom sankcionovaní noriem obyčajového práva, na rekonfirmácii právnych regulácií vydaných predchádzajúcimi tlatoque, v zavádzaní procesných foriem, ktorými sa hmotnoprávne normy efektívne „uvádzali do života“ a pod. Povedané inými slovami, v aztéckom práve prevažovala tradícia nad inováciami, pričom od tlatoaniho sa očakávalo jej zachovanie.²³ Potvrdzuje to aj Sahagún, keď uvádza,²⁴ že Aztékovia považovali svoje písané zákony, ako aj nepísané obyčaje za dielo predkov (tí sa u Aztékov vo všeobecnosti tešili veľkej úcte), ktoré je potrebné zachovať.

Aztécke právo bolo spočiatku obyčajové. Neskôr, po konsolidácii štátnej organizácie (v druhej štvrtine 15. stor.) sa tvorba práva stala úlohou štátu, t.j. tlatoaniho (v Tenochtitlane, v Tezcoku, inde). Legislatívna činnosť štátu/tlatoque však sčasti nebola vydávaním nových právnych noriem, ale inkorporáciou starších právnych noriem. Výsledky legislatívnej činnosti boli rovnako ako výsledky ich realizácie (napr. zmluvy) alebo aplikácie (napr. súdne rozhodnutia) v každodennej právnej a administratívnej praxi v určitom rozsahu zaznamenávané písomne, t.j. aztéckym piktograficko-ideografickým písmom.

Postupné zliterárňovanie právnych noriem nebolo motivované primárne politicky, ako to bolo napr. v starovekých Aténach a Ríme. Prvotné spísania práva v Aténach (*Drakontove zákony*) a Ríme (*Leges duodecim tabularum*) boli podmienené nespokojnosťou radového obyvateľstva s monopolom elity týchto mestských štátov (*eupatridai*, *patricii*) na znalosť, resp. výklad a uplatňovanie dovtedy nespísaného práva. U Aztékov bola situácia iná: znalosť práva možno predpokladať nielen u elity – *pipiltin*, ale aj u ostatného obyvateľstva – *macehualtin* (pozri nižšie). To znamená, že v aztéckom prípade neboli právne normy zaznamenávané písomne s cieľom ich sprístupniť širokej verejnosti²⁵ v jednoznačnej – písanej forme. Písomná fixácia práva (resp. jeho niektorých častí) bola potrebná skôr z praktických dôvodov: písané právo zefektívňovalo fungovanie súdnictva²⁶ a celej štátnej správy. Z toho tiež

²² Napr. LEE, J. *Reexamining Nezahualcōyotl's Texcoco: Politics, Conquests, and Law*, s. 246-250. MENDIETA Y NÚÑEZ, L. *El derecho precolonial*. México : Editorial Porrúa 1992, s. 84.

²³ Napr. LEÓN-PORTILLA, M. – SILVA GALEANA, L. *Huehuetlahtolli. Testimonios de la antigua palabra*. México 1991, s. 148-149.

²⁴ SAHAGÚN, B. de. *Historia general de las cosas de la Nueva España, I*. Madrid : Dastin 2001, s. 610.

²⁵ Napr. MENDIETA Y NÚÑEZ, L. *El derecho precolonial*, s. 84.

²⁶ Tamtiež.

možno usúdiť, že právne normy boli publikované materiálne, ústnym vyhlásením.²⁷

Základnými formálnymi prameňmi aztéckeho práva boli (nepísané) *právne obyčaje* a (písané) *právne predpisy* (zákony). Ak pre konkrétny právny prípad neexistovala právna úprava, aztécki sudcovia ho riešili tak, ako by ho riešil „rozumný muž“. „Rozumného muža“ Aztékovia označovali výrazmi *qualliyyollo* = muž dobrého srdca, úprimný, bez dvojtvárnosti (falošnosti) a *nahuatlipiani* = čestný, spravodlivý a slušný muž riadiaci sa právom.²⁸ Ako vidieť, Aztékovia mali o „rozumnom mužovi“ istú predstavu, čo dovoľuje považovať koncepciu „rozumného muža“ za ďalší formálny prameň ich práva. Na druhej strane, aztécke chápanie charakterových vlastností „rozumného muža“ je natoľko všeobecné, že rozhodovanie sudcu na základe koncepcie „rozumného muža“ *de facto* muselo byť rozhodovaním na základe jeho voľnej úvahy. S takýmto intuitívno-racionálnym nachádzaním riešení individuálnych právnych prípadov súvisí vznik štvrtého formálneho prameňa aztéckeho práva, a to súdnych *precedensov*. Podľa *Florentského kódexu* (*Codex Florentinus*) aztécky sudca právo nielen aplikoval, ale ho aj tvoril.²⁹ Je teda zrejmé, že právo u Aztékov nebolo kreované výlučne „zhora“ – štátom, t.j. tlatoaním/zákonodarcom ako subjektom štátnej moci smerom k jej objektu – obyvateľstvu, ale sčasti aj „zdola“ – spoločnosťou, t.j. od obyvateľstva smerom k tlatoanimu/zákonodarcovi. Empirické riešenia právnych prípadov, ktoré sa stali *precedensmi*, totiž neboli (ako je zrejmé) vyjadrením *ex ante* vôle zákonodarcu. Povedané inými slovami, určitá časť aztéckeho práva nebola výsledkom legislatívnej činnosti štátu, ale normatívnym efektom sociálnej dynamiky formalizovaným súdnou praxou. Predovšetkým o tejto časti aztéckeho práva potom platí, že išlo o právo „nalepené“ na sociálnu realitu, ako to vystihol A. López Austin.³⁰

Ani jednu z foriem aztéckeho práva nie je v súčasnosti možné poznávať priamo, keďže sa nezachovali. Normy aztéckeho práva sú známe zo sekundárneho zdroja – z historických (písaných) prameňov,³¹ ktoré vznikli až po conquiste, v priebehu 16. stor. (po r. 1521) a prvej polovice 17. stor. Preto nie

²⁷ Takto boli vyhlásené napr. zákony tlatoaniho Tenochtitlanu Motecuhzomu I. DURÁN, D. *Historia de las Indias de Nueva España e Islas de Tierra Firme*, I., s. 267.

²⁸ OFFNER, J. A. *Law and Politics in Aztec Texcoco*, s. 69-71.

²⁹ Porovnaj: „The magistrate [is] a judge, a pronouncer of sentences, an establisher of ordinances, of statutes...” SAHAGUN, B. de. *Florentine Codex. General History of the Things of New Spain*. Book 10 – The People. Part XI. Santa Fe : The School of American Research and The University of Utah 1974, s. 15.

³⁰ LÓPEZ AUSTIN, A. *La Constitución Real de México-Tenochtitlan*, s. 14-15.

³¹ Pre poznanie aztéckeho práva majú však istý význam aj nepísané – ikonografické, archeologické, etnografické a lingvistické pramene.

je možné stanoviť, akú formu (obyčajovú, zákonnú a pod.) mala tá-ktorá norma v predšpanielskych časoch.

V súvislosti s pôsobením práva v aztéckej spoločnosti treba najskôr spomenúť, že zakotvovalo výraznú nerovnoprávnosť jej príslušníkov.³² V náboženskom ponímaní si boli všetci Aztékovia rovní: všetci boli *macehualtin*, t.j. ľuďmi stvorenými zásluhou určitého sebaobetovania sa bohov.³³ V reálnom dejinnom vývoji sa však vytvorila privilegovaná elita – *pipiltin*. Tento stav bol potrebné legitimizovať, na čo poslúžila doktrína božského pôvodu *pipiltin*: *pipiltin* boli – spolu s *tlatoque* – vyhlásení za potomkov legendárneho vládcu toltéckeho strediska *Tollan*, ktorý bol zasa považovaný za pozemského predstaviteľa boha *Quetzalcoatl*,³⁴ čo zvyšovalo ich prestíž a ospravedlňovalo ich nadradené postavenie v spoločnosti. Súčasťou tejto doktríny bolo aj presvedčenie, že *pipiltin* sú v podstatne väčšom rozsahu ako *macehualtin* obdarení nadprirodzenými silami, ktoré im dávajú právo vládnuť nad *macehualtin*, ale súčasne aj schopnosť správať sa v súlade s náročnými pravidlami správania a prekonávať pokušenie páchať zlé skutky. Preto ak sa *pilli* dopustil nejakého prehrešku, bolo to chápané ako mrhanie týmito vzácnymi silami, zasluhujúce si čo najprisnejšie potrestanie.³⁵ Praktickým dôsledkom tejto koncepcie bolo sprísnené trestanie páchatel'ov (niektorých) trestných činov patriacich k *pipiltin*.³⁶

Nerovnoprávnosť *macehualtin* a *pipiltin* zmierňoval zásluhový princíp nadobúdania prestížnych titulov, vojenských a civilných funkcií i niektorých osobných, majetkových a politických práv. Žiadny príslušník elity (*pilli*) nemohol zastávať vojenské či civilné funkcie bez toho, že by sa skôr nebol vyznamenal počas bojových výprav organizovaných aztéckym štátom.³⁷ Pritom možnosť určitého vzostupu v sociálnej hierarchii na základe osobných, najmä vojenských zásluh bola daná nielen *pipiltin* (pri ktorých je však obtiažné rozlíšiť práva, ktoré im patrili bez ďalšieho, a práva, ktoré mohli nadobudnúť, len ak mali zásluhy³⁸), ale aj *macehualtin*. Pravda, *macehualtin*, ktorým sa

³² Napr. VYŠNÝ, P. Rozvrstvenie aztéckej spoločnosti a jeho právne dimenzie. In *Historia et theoria iuris* 1, 2009, s. 63-79.

³³ LEÓN-PORTILLA, M. La filosofía náhuatl, s. 186.

³⁴ TRIGGER, B. G. *Understanding Early Civilizations. A Comparative Study*. Cambridge : Cambridge University Press 2003, s. 145.

³⁵ TRIGGER, B. G. *Understanding Early Civilizations*, s. 235.

³⁶ MARGADANT, G. F. *Introducción a la historia del derecho en México*. México: Editorial Esfinge 2006, s. 33.

³⁷ ZORITA, A. de. *Breve y Sumaria Relación de los Señores de la Nueva España*. México : UNAM 1963, s. 28.

³⁸ LÓPEZ AUSTIN, A. La Constitución Real de México Tenochtitlan, s. 57.

takto podarilo „vyšvihnúť“ na spoločenskom rebríčku, nikdy nedosiahli postavenie, ktoré by bolo v plnom rozsahu zodpovedalo postaveniu pipiltin.³⁹

Z prameňov poznania aztéckeho práva možno dedukovať, že právo sa u Aztékov vo všeobecnosti vyznačovalo vysokou efektivitou. Nepochybne tomu pomáhal strach z prísnych sankcií hroziacich za porušenie práva. V tejto súvislosti je napr. zaujímavé, ako Aztékovia zdôvodnili skutočnosť, že sa medzi nimi po conquiste značne rozšírilo klamanie: keď sa španielski kňazi pýtali aztéckych starcov, prečo ich súkmeňovci toľko klamú, starci odpovedali, že je to dôsledok zániku trestu za klamstvo, ktorý sa vraj v predšpanielskych časoch bežne ukladal.⁴⁰

Zabezpečenie dodržiavania práva istým zastrašovaním adresátov jeho noriem bolo súčasťou štátnej politiky, ako vidieť napr. z príhovoru, ktorý mal novozvolený tlatoani k obyvateľom Tenochtitlanu. V tejto reči tlatoani svojich poslucháčov dôrazne vystríha, že ak porušia právo, dosiahne ich trestajúca justícia, ktorú metaforicky prirovnáva k šelme nemilosrdne požierajúcej všetkých delikventov bez rozdielu, a zdôrazňuje, že kto sa raz tejto „šelme“ dostane do rúk, tomu už nikto nebude môcť pomôcť, ani sám tlatoani.⁴¹

Efektivite aztéckeho práva pomáhala tiež povinná výchova detí oboch pohlaví vo verejných školách, ktorej súčasťou bolo oboznamovanie vychovávaných s normami aztéckej spoločnosti.⁴²

Efektívnou bola aj aplikácia práva aztéckymi súdmi.⁴³ V Tezcoku sa (zrejme vo väčšej miere ako v Tenochtitlane) uplatňoval fenomén, ktorý J. A. Offner nazýva *legalizmom*.⁴⁴ V podstate išlo o to, že právne prípady sa riešili mechanickým a rigoróznym použitím príslušných noriem pozitívneho práva, čo teoreticky minimalizovalo arbitrárnosť rozhodnutí súdov.

Aztékovia nerozvinuli vlastnú právnu vedu (v zmysle systematickej teórie pozitívneho práva), z ich komplexného religiózno-filozofického systému, literatúry, osobitne rétorických foriem *huehuetlahtolli*, slovnej zásoby *nahuatli* a pod. však môžeme abstrahovať určité právne termíny i etické právno-filozofické tézy a koncepcie.

Objektívne právo ako celok sa označovalo výrazom *tenahuatilli*, jeho jednotlivé regulácie výrazom *nahuatilli*. Oba výrazy znamenajú pravidlo, pred-

³⁹ LÓPEZ AUSTIN, A. La Constitución Real de México Tenochtitlan, s. 56.

⁴⁰ ZORITA, A. de. Breve y Sumaria Relación de los señores de la Nueva España, s. 65.

⁴¹ SAHAGÚN, B. de. Historia general de las cosas de la Nueva España, I., s. 476.

⁴² HINZ, E. Das Aztekenreich: Soziale Gliederung und institutioneller Aufbau. In KÖHLER, U. (Hrsg.) *Altamerikanistik. Eine Einführung in die Hochkulturen Mittel- und Südamerikas*. Berlin : Dietrich Reimer Verlag 1990, s. 191-192.

⁴³ LÓPEZ AUSTIN, A. La Constitución Real de México-Tenochtitlan, s. 97-105.

⁴⁴ OFFNER, J. A. Law and Politics in Aztec Texcoco, s. 66-86.

pis, ústavu či zákon, ale aj nariadenie, príkaz či povinnosť.⁴⁵ Spravodlivosť sa označovala ako *tlamelahuacachiualiztli*. Toto slovo možno nie je autentické, je však zaujímavé tým, že zahŕňa výraz *tlamelahua* = ísť rovno/priamo,⁴⁶ z čoho možno usúdiť, že to, čo bolo spravodlivé (v súlade s právom), sa u Aztékov ponímalo ako niečo, čo je priame/rovné, resp. ako niečo, čo je opakom krivého. S rovnakým ponímaním spravodlivosti sa stretávame aj v iných jazykoch, resp. kultúrach sveta.

Je možné predpokladať, že tak ako bol pre Aztékov posvätným bohmi stvorený svet/ svetový poriadok,⁴⁷ tak boli v ich očiach posvätné aj nástroje slúžiace na jeho zachovanie, ku ktorým patrilo aj právo. Hypotézu sakrálného charakteru aztéckeho práva podporuje napr. Durán, keď uvádza, že zákony tlatoaniho Motecuhzomu I. (vládol 1440 – 1469) mali na celú aztécku spoločnosť natoľko pozitívny efekt, že boli všeobecne považované skôr za dielo božské ako ľudské.⁴⁸ Sakralita práva bola daná aj osobou zákonodarcu: tlatoani síce nebol považovaný za boha,⁴⁹ avšak podľa presvedčenia Aztékov sídlili v jeho osobe vo výnimočnej miere božské sily,⁵⁰ ktoré viedli jeho konanie a posväcovali (t.j. legitimizovali) jeho diela, v tomto prípade zákony. Tlatoani bol považovaný aj za akéhosi hovorcu bohov, takže keď pri rôznych príležitostiach oboznamoval pipiltin a/alebo macehualtin s právom a vysvetľoval im ho,⁵¹ bolo to jeho poslucháčmi (teoreticky) chápané tak, že im oznamuje a vysvetľuje božiu vôľu.

⁴⁵ SIMÉON, R. *Diccionario de la lengua nahuatl o mexicana*. México : siglo xxi editores 1984, s. 305, s. 475.

⁴⁶ OFFNER, J. A. *Law and Politics in Aztec Texcoco*, s. 244.

⁴⁷ Ľudský svet a (prirodzené) zákonitosti, podľa ktorých fungoval, boli v očiach Aztékov posvätným svetovým poriadkom stvoreným bohmi. O jeho existencii sa hlásalo, že ho bohovia musia trvale udržiavať, pri čom im ľudia majú pomáhať, keďže pretrvanie svetového poriadku (t.j. zachovanie existencie sveta) je v ich záujme. Ľudia bohom „pomáhali“ najmä dodávaním nadprirodzených síl ako akejsi „výživy“ či „energie“. Tieto sily sa pre bohov získavali z telesných schránok ľudí, kde podľa presvedčenia Aztékov sídlili, ich rituálnou popravou. Obetovanie ľudí (zväčša išlo o vojnových zajatcov) bolo preto integrálnou súčasťou aztéckeho náboženského ceremonializmu.

⁴⁸ DURÁN, D. *Historia de las Indias de Nueva España e Islas de Tierra Firme*, I., s. 267.

⁴⁹ Napr. GRAULICH, M. *La royauté sacrée chez les aztèques de México*. In *Revista Española de Antropología Americana* 28, 1998, s. 99-117.

⁵⁰ Napr. BRUMFIEL, E. M. *The politics of high culture: issues of worth and rank*. In RICHARDS, J. – BUREN, M. van (eds.). *Order, legitimacy and wealth in ancient states*. Cambridge : Cambridge University Press 2000, s. 134.

⁵¹ Napr. HINZ, E. *Das Aztekenreich: Soziale Gliederung und institutioneller Aufbau*, s. 199-200.

Aztécke právo prispievalo k zachovaniu svetového poriadku = všeobecného Dobra⁵², a preto samo muselo byť „dobré“. „Dobrym“ typom ľudského správania tak mohlo byť iba správanie v úplnom súlade s právom. Jedine také správanie človeku umožňovalo prežiť relatívne spokojný a šťastný život, ako vidieť napr. z huehuetlahtolli koncipovaného ako výchovná reč otca k synovi. Otec v nej synovi farbisto vykresľuje tristný osud človeka, ktorý z vlastnej vôle prestal rešpektovať právo (t.j. božiu vôľu): takéhoto človeka nemôže minúť formálny trest, závažne potrestaný je však aj neformálne – vyčlenením zo spoločenstva: každý sa od neho odvracia, nikto sa oňho nestará a nikto mu nepomáha; prestáva byť plnohodnotnou osobou, jeho život stráca zmysel.⁵³

Právo teda v očiach Aztékov zásadne prispievalo k *bonum commune*. Na druhej strane, Aztékovia ho vnímali aj ako neúprosnú a nebezpečnú silu.⁵⁴ Žiadny delikvent jej (t.j. svojmu potrestaniu) nemohol uniknúť.⁵⁵ V aztéckom chápaní však táto sila znamenala isté riziko aj pre osoby, ktoré s ňou z vlastnej iniciatívy prišli do kontaktu (chceli sa právnou cestou niečoho domôcť, príp. z iného dôvodu), t.j. ktoré sa ocitli v spoločnosti tlatoaniho či pred súdom. Tieto osoby sa totiž z pohľadu Aztékov dostali do tesnej blízkosti „pasce“, ktorú tam na potenciálnych delikventov nastražila justícia. Veľmi ľahko (a nenávratne) do nej mohli spadnúť, ak si nedali pozor a dopustili sa nejakého prehrešku.⁵⁶ Táto predstava dokladá, že autorita štátnej moci a práva bola u Aztékov budovaná aj šírením určitého strachu z orgánov štátnej moci, resp. z elit spoločnosti a zo styku s nimi.

Aztécke nazeranie na právo je možné predstaviť aj priblížením všeobecných vzorov (ideálov) správania. Išlo vlastne o bazálne prirodzenoprávne či etické princípy, ktoré sa Aztékom odporúčalo dodržiavať ako predpoklad správneho života a ktoré sa premietali aj do sankcionovaných noriem pozitívneho práva. Z týchto abstraktných vzorov správania súčasne vyplýva, aké základné hodnoty právo presadzovalo a chránilo.

Hlavným princípom správania bol pozoruhodný imperatív aztéckej etiky *in qualli, in yectli* (in qualli = to, čo je [pre človeka] vhodné alebo to, čo [človeku] vyhovuje; in yectli = to, čo je správne). Tento imperatív dával každému jednotlivcovi možnosť konať to, čo subjektívne chcel, avšak súčasne mu pri-

⁵² Svet/svetový poriadok bol v aztéckom chápaní dielom bohov a protikladom, resp. prekonaním primordiálneho chaosu = všeobecného Zla. Ide o predstavu, s ktorou sa v tej či onej podobe možno stretnúť v mnohých archaických spoločnostiach. Pozri napr.: VÍTEK, T. – STARÝ, J. – ANTALÍK, D. (eds.). *Řád a chaos v archaických kulturách*. Praha : Herrmann & synové 2010.

⁵³ LEÓN-PORTILLA, M. – SILVA GALEANA, L. Huehuetlahtolli, s. 55-59, 83-85.

⁵⁴ OFFNER, J. A. Law and Politics in Aztec Texcoco, s. 243-244, 245.

⁵⁵ Napr. SAHAGÚN, B. de. Historia general de las cosas de la Nueva España, I, s. 599, 607.

⁵⁶ SAHAGÚN, B. de. Historia general de las cosas de la Nueva España, I, s. 600.

kazoval, aby jeho konanie bolo vždy aj objektívne správne, t.j. aby rešpektovalo rovnakú možnosť slobodného konania ostatných jednotlivcov, ako aj aztécky spoločenský poriadok.⁵⁷ Povedané inými slovami, každý človek mohol robiť to, čo mu prinášalo určitý prospech, ale iba v rozsahu, v ktorom to ešte nebolo na ujmu iných ľudí či spoločnosti. Iba takéto správanie bolo v aztéckej optike dobré, morálne či správne. Naproti tomu to, čo človeku neprinášalo žiadny prospech alebo mu prinášalo prospech na úkor iných ľudí či spoločnosti, bolo vnímané ako správanie zlé, nemorálne či nesprávne.

Ďalšie všeobecné vzory správania, ktoré sa konkretizovali v normách pozitívneho práva, sú obsiahnuté najmä v rôznych huehuetlahtolli. Na ilustráciu uvediem vzory správania odporúčané otcom synovi vo vyššie spomenutom huehuetlahtolli.⁵⁸ Otec v tejto reči svojmu synovi odporúča: byť skromným a zdržanlivým (ovládať svoje emócie), nevystatovať sa majetkom; obstarávať si živobytie poctivou prácou; byť poslušným k oboom rodičom i k verejným autoritám; radiť sa s rodičmi o ženbe; starať sa o manželku a deti; rešpektovať všetkých ľudí (a preto sa napr. nevysmievať zo starých a chorých); nehovoriť neuvážene a bez dostatočnej znalosti vecí; nemiešať sa do cudzích vecí, neohovárať, nešíriť klebety, nehádať sa a neštváť ľudí proti sebe; mať rešpekt k cudziemu vlastníctvu, nekradnúť; nedopúšťať sa cudzoložstva, nevyhľadávať prostitútky, nevenovať sa hazardným hrám a pod.

Záver

O aztéckom práve je v teoretickej rovine možné hovoriť ako o práve vo vlastnom zmysle (ako o „skutočnom práve“). Normy aztéckeho práva do značnej miery neboli zreteľne oddelené od noriem iných normatívnych systémov aztéckej spoločnosti, predovšetkým od morálnych a náboženských noriem. Územnú ani časovú pôsobnosť mnohých noriem aztéckeho práva nie je možné presne vymedziť.

Právotvorba bola u Aztékov (zrejme z väčšej časti) skôr inkorporáciou právnej tradície ako vytváraním vyslovene nových právnych úprav. Prameňmi aztéckeho práva vo formálnom zmysle boli: právna obyčaj, právny predpis, koncepcia „rozumného muža“ a súdny precedens.

Aztécke právo nepoznalo rovnosť osôb v právach a povinnostiach. Príslušníkom oboch hlavných spoločenských vrstiev (pipiltin a macehualtin) však umožňovalo istý vzostup v sociálnej hierarchii na základe ich (najmä vojenských) zásluh, čo pre osoby so zásluhami súčasne znamenalo zväčšenie okruhu nimi požívaných práv.

⁵⁷ LEÓN-PORTILLA, M. Toltecáyotl, s. 318-319.

⁵⁸ LEÓN-PORTILLA, M. – SILVA GALEANA, L. Huehuetlahtolli, s. 47-86.

Efektivita pôsobenia práva v aztéckej spoločnosti bola vysoká. Právo malo v očiach Aztékov sakrálny charakter, prispievalo k všeobecnému dobru, no bolo považované aj za neúprosnú a nebezpečnú silu. Obyvateľstvo právo dobre poznalo a značne rešpektovalo.

Do sankcionovaných noriem aztéckeho pozitívneho práva sa premietali určité ideové (filozofické) koncepcie i všeobecné vzory (ideály) správania (etické normy).

Recenzent: JUDr. Ján Puchovský, PhD., prof. JUDr. Jozef Beňa, CSc.

VYŠNÝ, Peter.: Law among Aztecs. In *HISTORIA ET THEORIA IURIS*. Vol. 3, 2011, No. 6, p. 58-72.

Aztec law should be considered to be law in the proper sense of this word. The norms of Aztec law were not separated from those of other normative systems of the Aztec society (mainly from moral and religious norms) in a large extent. It is not possible to define the territorial and the temporal spheres of action of many Aztec legal norms exactly.

Among the Aztecs, the law-making was rather an incorporation of legal tradition than a creation of new legal norms. The formal sources of Aztec law were: legal custom, act legislative, concept of "reasonable man", and judicial precedent.

The equality of individual persons' rights and duties was unknown. On the other hand, Aztecs with merits (mainly military merits), belonging to both elite (pipiltin) and ordinary people (macehualtin), had possibility to ascend within the social hierarchy and to obtain certain rights.

The efficiency of Aztec law was great. Aztecs viewed their law as a sacral law, as an inexorable and dangerous force and as a set of useful prescripts that benefit society as a whole. All Aztecs were well acquainted with law and they strictly observed legal rules. The basis of Aztec positive law represented certain ideas (philosophical conceptions) as well as numerous general (ideal) models of behaviour (etical norms).